

הרמב"ן הק' עם ביאור מעשה השב

נערך מתוך השיעורים בספרה"ק רמב"ן, הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת שופטים

כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דְבַר לְמִשְׁפַּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעֲרֵיךָ וְקָמַת וְעָלִית אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: (פרק יז פסוק ח) דברי ריבת בשעריך. שיהו חכמי העיר חלוקים בדבר, זה מטמא וזה מטהר, זה מחייב וזה מזכה, לשון רש"י, והוא דעת אהרן הכהן. ואינו נכון*. אבל כפי מדרשו וכו', דברי ריבות, השקאת הסוטה, ועניפת העגלה, וטהרת המזורע. והנה טעמו ופיון ב'. וכו'.

מעשה השב

א הטעם שפירוש רש"י איננו נכון, דלפירוש רש"י קשה דבר זה כבר נכלל ברישא דקרא 'כי יפלא ממך דבר', דהיינו שמכוסה ההלכה, מכיון שנחלקו בזה חכמי הדור. ולמה הוצרך לכתוב עוה"פ 'דברי ריבת בשעריך'.

עוד אפ"ל דהלשון 'ריב' מצאנו במחלוקת וקטטה בין אנשים, כלשון הכתוב (בראשית יג ז) 'ויהי ריב בין רעי מקנה אברם', (שמות כא יח) 'וכי יריב אנשים', (דברים כה א) 'כי יהיה ריב בין אנשים', אבל כשנחלקו חכמי העיר בהלכה, זה מטמא וזה מטהר, זה מוכה וזה מחייב, לא מצאנו הלשון 'ריב'. רק הלשון 'נחלקו חכמי ישראל', שהרי אין זה ריב וקטטה, רק חילוקי דיעות.

ב ששלש דברים אלה באים ע"י ריב: 'השקאת סוטה' – ע"י ריב שבינה לבעלה. 'עניפת עגלה' – החלל נהרג ע"י מריבה. ו'טהרת המזורע' – שהרי נגעים באים על ידי ריב של לשון הרע. ולפי"ז פירושו של 'דברי ריבת', כאילו נאמר 'ובין דברי ריבות', שהוא דבר בפני עצמו. ולא כפי רש"י שדברי ריבת קאי על הנאמר קודם.

*

נביא מקרבך מאחיד כמוני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעו: (פרק יח פסוק טו)

נביא מקרבך מאחיד כמוני. טעם 'מקרבך' לרמוז שאין נבואה אלא בארץ ישראל ולכך יאמר זה הכתוב (ישעיהו כב א) משא גיא חזון וכמו שהזכירו רבותינו (ספרי קעה), וכן טעם 'מאחיד' כי השם נתן לך מעלה על כל העמים ולא יתן רוחו רק עליכם. 'כמוני'. שאני מקרב אחיד יקים לך תחתי, וכן מנביא לנביא, לשון רש"י. וכדי אברהם אמר כמוני שאני נביא השם, לא מעונן וקוסס. ויתכן שיהיה 'מקרבך' לומר שכולל לדבריו שהוא מאחיד מקרבך. וכן על דעתי 'כמוני' שיהיה נאמן לנביא לה' ותאמין בו כאשר אתה מאמין בו, ועוד אבאר זה בעזרת ה'.

מעשה השב

א משה רבינו מזהיר את ישראל, שלא לדרוש אל מעוננים ואל קוססים כמו הגוים, רק לדרוש בנביאים, ואומר שבכל דור ודור יהיה נביאים, ואומר בזה ג' לשונות: א. 'מקרבך'. ב. 'מאחיד'. ג. 'כמוני'. ורבינו בא לפרש הני ג' לשונות.

ב פירוש, 'מקרבך', מיירי מהמקום, שאין נבואה אלא בארץ ישראל. ומציין להספרי שדרש 'מקרבך', ולא מחו"ל. וכן דרש בספרי עוה"כ 'מקרב אחיד תשים עליך מלך', 'מקרבך', ולא בחו"ל.

ג פירוש 'מאחיד', היינו שלא ישרה הקב"ה שכינתו אלא בישראל.

ד 'כמוני' פירושו כמו משה רבינו. ולכן מפרש רש"י 'כמוני', קאי רק על מש"כ 'מאחיד', דשאר הנביאים יהיו מישראל, כמו משה רבינו שהוא מישראל. אבל לפי הספרי שפירש 'מקרבך', שהנבואה יהיה רק בארץ ישראל, על זה לא שייך לומר 'כמוני', מכיון שמשה היה במדבר, ולא נכנס לארץ ישראל.

ה לפי האבן עזרא 'כמוני' אינו קאי על מש"כ לעיל 'מקרבך מאחיד', רק שהיא עוד מעלה שצריך להיות אצל הנביא שיהיה נביא השם, כמו משה, ולא מעונן וקוסס. ולפי האבן עזרא שפיר אפטר לפרש כמו הספרי 'מקרבך' – מארץ ישראל. 'מאחיד' – מישראל. שהרי 'כמוני', אינו קאי אדלעיל.

ו כוונת רבינו באמרן זיתבן, משום שלפי פירוש רש"י קשה ש'כמוני', אינו קאי על מש"כ 'מקרבך', ורק על 'מאחיד'. ולכן מפרש באופן אחר 'מקרבך', היינו שיוכלו לבטוח בדבריו מכיון שהוא אחיד מקרבך. ולפי"ז שפיר אפטר לפרש 'כמוני' שקאי על שני הדברים דלעיל, הן 'מקרבך' שיוכלו לסמוך על הנביא. והן על 'מאחיד', שיהיו מקרב ישראל. דשניהם היתה אצל משה רבינו.

ז או אפ"ל שלכן כתב רבינו זיתבן לפרש באו"א, דהרי לפי הפשט הראשון 'מקרבך' מיירי מהמקום דהיינו רק באר"י, ומשמעות הכתובים משמע דקאי על מעלת הנביא, וכן המשך הכתוב 'מאחיד' היינו על הנביא, לכן מפרש באו"א.

תמצית השיטות	מקרבך	מאחיד	כמוני
רש"י / ספרי	מארץ ישראל (ספרי)	מישראל (ספרי)	כמו משה רבינו שהוא מישראל (רש"י)
אבן עזרא	"	"	כמו משה רבינו שהיה נביא השם, ולא מעונן ומכשף
רבינו	שיוכלו לבטוח בדבריו, שהוא מקרבך	"	כמו משה שהיה בו שני המעלות דלעיל, לבטוח בו, ושהוא מישראל

וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ פֶּאֶשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם וְנָתַן לְךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבַּר לְתַתּ לְאַבְרָהָם: כִּי תִשְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו כָּל הַיָּמִים וְיִסְפָּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשְּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה: (פרק יט פסוקים ח – ט) ... והטעם בזה כי היה הלואו לפניו יתבדך שינחיל אותם בימי משה ויהושע השבעה אשר הבטיחם במצרים ובמדבר, כי היה גלוי לפניו שתינו זכותם לכך, ומפני זה חייב אותם בכל המצוה בירוקה של אלו, וחייב אותם בשש ערי מקלט והבדילים יהושע, אבל על השלשה הנשארים התנה 'כי תשמור את כל המצוה לאהבה את השם וללכת בדרכיו וגו'', והוא לומר שקיימו כולם כל התורה כולה. ואין שום מצוה תלויה בכך זולתי שלש הערים האלה.

ומה טעם לומר, כי תשמור ללכת בדרכיו כל הימים תוסוף לך שלש הערים, כי מי יודע מה יהיה אחרי כן כל הימים? ואמר רבי אברהם, כל הימים, בני הפסק ביניהם. ואינו נכון? אבל כי תשמר, כאשר תגיע זכותך שתשמור כל המצוה, לאהבה את השם, אהבה שלימה קיימת לעולם, שיהיה גלוי לפניו שלא תחטא עוד לעולם. אז ירחיב את גבולך ויתן לך כל העמים. והוא לימים אשר אמר (להן ל' ו) ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך, ו"ללבב זרעך" יורה על כל הימים העתידים לבוא? וכענין שנאמר בקבלה (וימיה לב טו ז) ונתתי להם לב אחד ודרך אחד ליראה אותו כל הימים לטוב להם ולבניהם אחריהם. וכרחי להם ברית עולם אשר לא חשוב מאחריהם להטיבי אותם ואת ירחי אתם כלבבם לבבתי כור מעלי ואז כאשר יכרות להם ברית עולם יבדילו שלש הערים האלה:

מעשה חשב

^א רבינו מפרש הכתובים כדלהלן: בפסוקים א – ב מבואר שלאחר ירושה וישיבה בארץ ישראל, יש להפריש שלוש ערים לשמש כערי מקלט לרוצחים בשגגה. ובפסוק ח' כתיב 'ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך וגו'', והכוונה שיקבלו ישראל גם את ארץ קניזי וקדמוני, אז מבואר בפסוק ט' זיספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה, שיש להפריש עוד שלשה ערי מקלט, על השלש האלה שבארץ ישראל.

ומבואר בכתוב התנאי שיתקיים שירחיב ה' את גבולך, 'כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשותה וגו' וללכת בדרכיו כל הימים, ומפרש רבינו היינו כאשר יקיימו כל ישראל את כל התורה כולה, ובתנאי שלא יחטאו עוד ישראל לעולם.

^ב כוונת רבינו להקשות, שאינו מבואר בכתוב באיזה תקופה יתקיימו תנאים אלה שישמרו כל ישראל את כל התורה, ושוב לא יחטאו לעולם. שאז יצטרכו לקיים מצוה זו, להפריש עוד שלשה ערים. ועוד, דהרי מי יודע מה יהיה אחרי כן כל הימים, וא"כ לעולם לא נדע מתי יקיים מצוה זו. וכוון שלא מבואר בקרא, וכן לעולם לא נוכל לדעת מה יולד יום, נמצא שלא יוכלו לקיים מצוה זו.

^ג האבן עזרא מבאר כוונת הכתוב 'כל הימים', היינו שישמרו ישראל את התורה בלי הפסק ביניהם. ע"ז אומר רבינו זאינו נכון, מכיון שלא מבואר בקרא כמה זמן צריכים לשמור בלי הפסק. וכן לפי האבן עזרא אינו מבואר בכתוב באיזה תקופה יתקיים תנאי זה, ואז יתחייבו להפריש עוד שלשה ערים.

^ד רבינו מפרש הכתובים כדלהלן: 'כי תשמור את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלקיך, – היינו התנאי שקיימו כלם את כל התורה, ויזכו לאהבת השם אהבה שלימה קיימת לעולם, וכוונת הכתוב 'וללכת בדרכיו כל הימים' היינו כפשוטו, שיהיה גלוי לפני ה' שלא יחטאו לעולם. ומתי יגיעו כלל ישראל למדרגה זו, היינו לעתיד לבוא בימות המשיח, כאשר יקיים הפסוק (להלן פרק ל' פסוק ו) זמל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך, וכוונתו למש"כ שם שלעתיד לבוא תבטל הבחירה, ושוב לא יוכלו עוד לחטא.

וזה לשון רבינו שם 'וזהו מה שאמר רבותינו ז"ל זיהו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, אלו ימות המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה, כי בימי המשיח לא יהיה באדם חפץ. אבל יעשה בטבעו המעשה ההוא הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה תלוים בחפץ', עכ"ל.

ולפירוש רבינו שפיר מרומז בקרא הזמן שיתקיימו תנאים אלו, היינו בימות המשיח. ובזה נתפרש הכתוב 'כל הימים' כפשוטו, דהיינו שלא יחטאו כל הימים.

*

וּדְרָשׁוּ הַשְּׁפִטִים יְהִיב וְהָגָה עַד שֶׁקָרָה הָעֵד שֶׁקָרָה עֲנָה בְּאַחֲיו: (פרק יט פסוק יח)

וּדְרָשׁוּ הַשְּׁפִטִים יְהִיב וְהָגָה עַד שֶׁקָרָה הָעֵד. לא פירש הכתוב איך יודע שהוא עד שקרה, כי בהיות הענין בשני עדים שמעידים על הדבר, אפילו יבואו מלא ויכחיפו אותם לא יתבאר שיקר ענו. ולא נוכל לומר שבה הרגו ברגליו, כי לא יאמר בזה ודרשו השופטים היטב. ועל כן בזה הקבלה הנאמנת, ופירשה כי ההזמה תהיה כשאמרו והלא ביום פלוני עמנו הייתה (מכות ה). והטעם מפני שהעדות הזו היא על גופם של עדים, והם אינם נאמנים על עצמם לומר לא עשינו כך. שהרי יכולים הללו לומר עליהם שהרגו את הנפש או שחללו את השבת.

מעשה חשב

^א הנה בעדים זוממין האמינה התורה לעדים השניים, ולכאורה צ"ב מאי שנא בין עדים 'המכחישים' זה את זה, שאין כת עדים אחד חזק מהכת עדים השני. ע"ז מבאר רבינו החילוק בין עידי 'הכחשה' לעידי 'הזמה', דהנה בעידי הכחשה שני כתי עדים מעידים על אותו מעשה, כגון אחד אומר כן לוה, ואחד אומר לא לוה. ולכן הם שנים כנגד שנים, ויש להם אותו נאמנות. ואין אחד חזק מהשני.

משא"כ בעדים זוממין, עדות הראשונה מעידה על עצם המעשה, כגון שכן לוה, אבל עדות השניה אינם מעידים על 'עצם' העדות שהעידו הראשון, והם יכולים להודות על עצם הלוואה, הם רק מעידים על 'גוף' העדים הראשונים, שעמנו הייתם באותו יום במקום אחר. נמצא דעדות שניה הרי היא עדות חדשה, וכנגד העדות החדשה, אין שני עדים המכחישים, שהרי העדים הראשונים בוודאי אינם נאמנים לומר על עצמם שכן היו באותו מקום באותו יום.

שהרי כששנים מעידים על שני אנשים אחרים שהם חללו את השבת, והם עצמם מכחישים את העדים שלא חללו את השבת, גזירת הכתוב 'על פי שנים עדים יקום דבר', שמאמינים את העדים אע"פ שיכול להיות שהם שקרנים. וכמו שכתב רבינו (פרק יח פסוק כא בסופו) "כמו שנצטוינו לחתוך הדין ע"פ שנים עדים כשרים. ואע"פ שאפשר שהעידו שקר, הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן בכשרותן וכו'".